

Η ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Αυτός που ξέρει να ακούει κάνει και καλές ερωτήσεις

Οι ενήλικες περνάμε τον περισσότερο χρόνο μιλώντας στα παιδιά γι' αυτά που συμβαίνουν γύρω τους και μετά ρωτώντας τα αν θυμούνται αυτά που τους είπαμε. Οι σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες επισημαίνουν την ανάγκη για ενήλικες που μιλάνε λιγότερο και ακούνε περισσότερο ώστε να μπορούν α) να ανακαλύψουν τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των παιδιών και β) να εντοπίσουν τι γνωρίζουν, τι καταλαβαίνουν και τι σκέφτονται τα παιδιά.

«Ξέρω να ακούω», σημαίνει ότι ο ενήλικας:

- δεν ακούει μόνο τις «σωστές» απαντήσεις των παιδιών στις δικές του

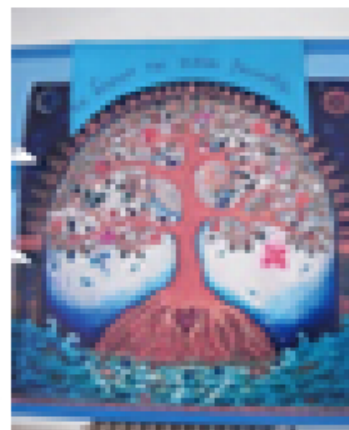
ερωτήσεις αλλά και τις σκέψεις, τις ιδέες, τα όνειρα, τους φόβους, τις προσωπικές θεωρίες και τα συναισθήματα τους.

- δεν ακούει μόνο τις απαντήσεις των παιδιών αλλά και τις ερωτήσεις τους. Οι ερωτήσεις, όπως και οι απαντήσεις, είναι ενδεικτικές για το τι ξέρει, έχει κατανοήσει, σκέφτεται και ενδιαφέρεται ένα άτομο.

- αφήνει τα παιδιά να τελειώσουν αυτό που λένε ακόμα κι αν γνωρίζει τι θέλουν να πούνε ή που θέλουν να καταλήξουν.

- δεν διακόπτει τα παιδιά ακόμα κι όταν καταλάβει ότι ο συλλογισμός τους

τα οδηγεί σε λάθος κατεύθυνση-απάντηση.

Η σημασία των ερωτήσεων για την ανάπτυξη της σκέψης και τη μάθηση

Η σημασία των ερωτήσεων για τη ανάπτυξη της σκέψης και τη μάθηση είναι γνωστή. Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα η υποβολή ερωτήσεων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος κάθε είδους «παιδευτικής» διαδικασίας γι' αυτό κι έχει χαρακτηριστεί, όχι άδικα, ως «η διδακτική πράξη με την μεγαλύτερη επιρροή.»

Οι ερωτήσεις βοηθάνε τα παιδιά:

- Να επικεντρώνουν την προσοχή τους σε σημαντικές λεπτομέρειες («τι είδατε/προσέξατε στο/για...;», «πως μυρίζει;», «τι ήχο κάνει;»).

- Να παρατηρούν πιο προσεκτικά («πόσα...;», «πόσο συχνά...;», «που...;»).

- Να αναλύουν και να κατηγοριοποιούν («ποια από αυτά μοιάζουν μεταξύ τους;», «τι διαφορές έχουν;»).

- Να εξερευνούν τις ιδιότητες άγνωστων υλικών και καταστάσεων ή να κάνουν υποθέσεις για φαινόμενα («τι θα γίνει αν...;»).

- Να σχεδιάζουν και να εφαρμόζουν λύσεις σε προβλήματα («με ποιο τρόπο μπορούμε να...;», «τι μπορείς να κάνεις για να...;», «τι πρέπει να κάνεις πρώτα...; μετά...;», «πες μου από πού/πως θα ξεκινήσεις;»).

- Να στοχάζονται τις εμπειρίες τους και να βγάζουν συμπεράσματα («γιατί νομίζεις ότι έγινε αυτό...;», «για ποιο λόγο έκανες/είπες...;», «τι συμπέρασμα βγάζουμε από ...;»)

- Να εξηγούν πως φτάσανε σε κάποιο αποτέλεσμα, συμπέρασμα, ή δημιουργία («τι σε έκανε να σκεφτείς ότι...;», «γιατί λες ότι...;», «τι βήματα έκανες για να φτιάξεις...;»).

- Να εξηγούν τα κριτήρια με τα οποία αξιολογήσανε μια κατάσταση («γιατί επέλεξες αυτό;», «γιατί σου αρέσει...;», «γιατί προτιμάς...;»).

Οι συμπληρωματικές ερωτήσεις

Οι συμπληρωματικές ή διευκρινιστικές ή ερωτήσεις εμβάθυνσης είναι αυτές που μπορούμε να υποβάλλουμε μετά την απάντηση του παιδιού σε μια ερώτηση μας και στόχο τους έχουν να παρακινήσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά να βελτιώσουν την ποιότητα των απαντήσεων τους.

Συγκεκριμένα, οι συμπληρωματικές ερωτήσεις παροτρύνουν τα παιδιά:

1. Να διευκρινίσουν αυτά που λένε (Τι εννοείς όταν λες ...; Εννοείς ότι ...; Θέλεις να πεις ότι ...; Μπορείς να μου δώσεις ένα παράδειγμα; Γιατί το λες αυτό;).

2. Να συμπληρώσουν-ολοκληρώσουν την απάντησή τους (τι άλλο παρατηρείς; με ποιο άλλο τρόπο νομίζεις ότι μπορούμε να ...; πως αλλιώς μπορούμε να εξηγήσουμε αυτό που έγινε ...; τι άλλο είδες εκεί που πήγες;).

3. Να υποστηρίξουν τις απόψεις, τις ιδέες, τις προτάσεις ή τα συμπεράσματά τους με αποδείξεις (ή αλλιώς να εξηγήσουν τους λόγους που τους

«Καταλαβαίνεις ότι τα παιδιά μεγάλωσαν όταν αρχίσουν να κάνουν ερωτήσεις που έχουν απαντήσεις»

οδήγησαν στη συγκεκριμένη απάντηση) (λες ότι ...πως το ξέρεις αυτό; Ποιος σου το είπε; Που το είδες αυτό; Γιατί νομίζεις ότι ...; Από πού το κατάλαβες;).

Η χρήση των συμπληρωματικών ερωτήσεων πρέπει να γίνεται με μέτρο στην προσχολική ηλικία: τα μικρά παιδιά δεν έχουν τη δυνατότητα να εμβαθύνουν σε όλες τις απαντήσεις που δίνουν καθώς ο

συλλογισμός τους και ιδιαίτερα οι συσχετίσεις που κάνουν μπορούν να φτάσουν μέχρι ένα συγκεκριμένο σημείο.

Ανοιχτές και κλειστές ερωτήσεις

Μια από τις πιο γνωστές ταξινομήσεις των ερωτήσεων είναι αυτή που τις ομαδοποιεί σε κλειστές και ανοικτές.

Οι **κλειστές ερωτήσεις** είναι αυτές που επιδέχονται μία συγκεκριμένη ή περιορισμένο αριθμό απαντήσεων. Οι απαντήσεις αυτές είναι συνήθως σύντομες ή μονολεκτικές και στις περισσότερες περιπτώσεις δεδομένες (π.χ. «πόσες είναι οι μέρες της εβδομάδας;»).

Παρά τις διαφορές τους, η διάκριση μεταξύ ανοικτών και κλειστών ερωτήσεων δε θα πρέπει να γίνεται αντιληπτή ως διάκριση μεταξύ «σωστών» ή «καλών» και «λανθασμένων» ή «κακών» ερωτήσεων. Στην εκπαιδευτική διαδικασία χρειάζονται και πρέπει να χρησιμοποιούνται και τα δύο είδη ερωτήσεων. Προβλήματα προκύπτουν μόνο όταν οι ενήλικες χρησιμοποιούν αποκλειστικά το ένα ή το άλλο είδος,

Οι **ανοικτές ερωτήσεις** είναι αυτές που δεν έχουν μια σωστή απάντηση αλλά επιδέχονται πολλές διαφορετικές. Οι πραγματικές ανοικτές ερωτήσεις (και όχι οι «ψευτο-ανοικτές») ενθαρρύνουν την προσωπική κρίση και ερμηνεία και τις πρωτότυπες ιδέες και απόψεις. (π.χ. «Πώς μπορούμε να φτιάξουμε ένα σπιτάκι για πουλιά;», «Τι μπορούμε να κάνουμε για να παίζουμε όλοι με τη μπάλα χωρίς να τσα-

κωνόμαστε;», «Ποιο παραμύθι σου αρέσει και γιατί;», «Τι θα γίνει αν συνεχίσει να βρέχει πολλές μέρες;»).

όταν γίνεται χρήση των δύο ειδών σε ακατάλληλη χρονική στιγμή της εκπαιδευτικής διαδικασίας ή/και όταν ο ενήλικας νομίζει ότι υποβάλλει στα παιδιά μια ερώτηση ανοικτής απάντησης ενώ στην πραγματικότητα υποβάλλει μια κλειστή που ζητάει να μαντέψουν τι έχει στο μυαλό του.

Ιδέες για δραστηριότητες

Ερωτήσεις που μπορούν να γίνουν πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την ανάγνωση μιας ιστορίας:

Πριν την ανάγνωση:

- Τι βλέπουμε εδώ; (δείχνοντας το εξώφυλλο του βιβλίου). Μπορείς να φανταστείς για τι πράγμα μιλάει το βιβλίο από την εικόνα που βλέπουμε στο εξώφυλλο;
- Ο τίτλος του βιβλίου είναι «Ποτέ μη γαργαλάς ένα γορίλα» και είναι γραμμένο από τον Ευγένιο Τριβιζά. Γιατί άραγε λέει ο συγγραφέας ότι ποτέ δεν πρέπει να γαργαλάμε ένα γορίλα;

Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης (σε ένα σημείο-κλειδί της ιστορίας σταματήστε και ρωτήστε):

- Τι συμβαίνει εδώ; Ποιο είναι το πρόβλημα που έχει ο ...; (π.χ. «γιατί τσακώνονται τα ζώα του δάσους;»)
- Τι νομίζεις ότι θα συμβεί στη συνέχεια/μετά από αυτό ...;

Μετά την ανάγνωση:

- Πότε/Που λες να συνέβη αυτή η ιστορία; Πως το ξέρεις; (Από πού το κατάλαβες;)
- Ποιος είναι ο πιο δυνατός στην ιστορία;
- Για ποιον/ποιους/τι πράγμα μιλάει αυτή η ιστορία;
- Πως άρχισε η ιστορία; Τι έγινε μετά; Πως τελείωσε;
- Γιατί λες να έγινε αυτό; Γιατί λές να είπε ο Χ αυτό; Γιατί ο Χ νόμιζε ότι ...; Τι άλλο θα μπορούσε να κάνει;
- Ποιο ρόλο θα ήθελες να έχεις στην ιστορία; Θα ήθελες να ήσουν ο [π.χ. καλός] ή [ο κακός]; Γιατί;
- Τι θα έκανες αν ήσουν εσύ ο ήρωας;

Κάθε φορά που ρωτάμε...	Βοηθάμε τα παιδιά ...
Σε τι μοιάζει/διαφέρει το... με το...;	Να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές
Γιατί συνέβη αυτό; (π.χ. «γιατί ξεράθηκε η πλαστελίνη;»)	Να συσχετίσουν διάφορα στοιχεία και να εντοπίσουν σχέσεις αίτιου-αποτελέσματος
Τι θα συνέβαινε αν...; Γιατί; (π.χ. «πως θα ήταν η ζωή χωρίς ήλιο;»)	Να αναλύσουν μια κατάσταση και να εντοπίσουν αιτιακές σχέσεις για να μπορέσουν να προβλέψουν
Τι βλέπεις; Τι ακούς;	Να διαφοροποιήσουν αυτά που βλέπουν γύρω τους
Με ποιο τρόπο μπορούμε να...;	Να σκεφτούν αυτά που έχουν μάθει και να τα χρησιμοποιήσουν
Τι άλλο θα μπορούσαμε να κάνουμε για να...;	Να σκεφτούν εναλλακτικές λύσεις
Τι είδες που σε κάνει να λες ότι...;	Να ψάξουν για αποδείξεις
Πως το έφτιαξες αυτό; Τι έκανες; Τι συνέβη;	Να βάλουν σε σειρά γεγονότα και πράξεις και να περιγράψουν
Τι συμπέρασμα βγάζουμε από αυτή την ιστορία;	Να γενικεύσουν
Ποιο είναι καλύτερο, το ... ή το...;	Να αξιολογήσουν και να επιλέξουν
Τι έκανες στο πάρκο;	Να θυμηθούν και να περιγράψουν

ΖΗΤΗΣΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ...

Να μιλήσουν για τις εμπειρίες τους (π.χ. «εσύ τι θα έκανες σε αυτή την περίπτωση;», «εσένα σου έχει συμβεί ποτέ κάτι τέτοιο;»).

Να δηλώσουν αν συμφωνούν ή διαφωνούν («ποιος συμφωνεί με τον Μανώλη;», «ποιος έχει διαφορετική ιδέα από την Αναστασία;»).

Να σκεφτούν άλλες απόψεις και θεωρίες («πως μπορεί να αισθάνθηκε η ... όταν ...;», «μήπως υπάρχει κι άλλος λόγος για τον οποίο μπορεί να έγινε αυτό;»).

Να κάνουν τις δικές τους ερωτήσεις («τι θα ήθελες να μάθεις για το ...;», «υπάρχει κάτι που σου φαίνεται παράξενο; τι;»).

Να εντοπίσουν σχέσεις αιτίας - αποτελέσματος («γιατί νομίζεις ότι συνέβη αυτό;», «για ποιο λόγο νομίζεις ότι οι άνθρωποι/τα ζώα κάνουν ...;»).

Να συγκρίνουν ιδέες και καταστάσεις («τι σου θυμίζει αυτό το ποίημα/παραμύθι;», «σε τι μοιάζει το .... με το ...;», «τι άλλο είπαμε ότι πρέπει να φροντίζουμε όπως τα φυτά;»).

«Στους μεγάλους
αρέσουν τα νούμερα.
Όταν τους μιλάτε για ένα
καινούργιο φίλο, δεν
ρωτάνε ποτέ τα ουσιώδη.
Δεν λένε ποτέ: «πως
είναι η φωνή του;»,
«ποια είναι τα αγαπημένα
του παιχνίδια;», «κάνει
συλλογή από
πεταλούδες;»

Σε ρωτάνε: «πόσο
χρονών είναι;», «πόσα
αδέλφια έχει;», «πόσα
κιλά ζυγίζει;», «πόσα
κερδίζει ο πατέρας του;»

Τότε μόνο νιώθουν πως
τον γνωρίζουν.»

Αντουάν ντε Σαιντ-
Εξυπερύ (2006) *Ο
Μικρός Πρίγκιπας*.

**«Κρατάω έξι τίμιους υπηρέτες
(μου δίδαξαν όλα όσα ξέρω)
Τα ονόματά τους είναι Τι και
Γιατί και Πότε και Πως και
Που και Ποιος»**

Kipling, R. (1902) *Just so Stories*. .

«Στην
πραγματικότητα
κάθε τι που
κάνουμε στο
σχολείο τείνει
προς την
κατεύθυνση αυτή:
να μάθει τα παιδιά
να περιστρέφονται
γύρω από την
απάντηση. Και
πρώτα πρώτα γιατί
οι σωστές
απαντήσεις
ανταμείβονται. Τα
σχολεία είναι ένα
είδος ναού
λατρείας για τις
«σωστές
απαντήσεις». Ο
τρόπος για να
προχωρήσουν είναι
να εναποθέσουν
πάνω στο βωμό
σωρούς από
σωστές
απαντήσεις.»

Τζων Χόλτ (1971)
*Γιατί αποτυγχάνουν τα
παιδιά*. «Το σχολείο
αυτός ο εχθρός.»